

Wiesław Partyka

Institut Pedagogiki
Wydział Nauk Społecznych
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
ORCID: 0000-0002-5595-2901

**Marian Surdacki, *Miłosierdzie czy opieka społeczna.
Od starożytności do oświecenia,***

Wyd. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2020, ss. 364.

Historia opieki społecznej i problematyka dobroczynności, tak w kontekście polskim, jak i europejskim (szczególnie włoskim), stała się głównym przedmiotem zainteresowań i badań prowadzonych od początku pracy naukowej prof. Mariana Surdackiego. Pewnym podsumowaniem jego dotychczasowych badań jest wydana w 2020 roku monografia *Miłosierdzie czy opieka społeczna. Od starożytności do oświecenia*. Dopełnia ona poprzednie opracowanie poświęcone tej problematyce *Opieka społeczna w Polsce do końca XVIII wieku* (2015) o powszechny (europejski i nie tylko) obraz dziejów dobroczynności i opieki, a zarazem likwiduje panującą w polskiej literaturze naukowej lukę. Praca posiada przemyślaną kompozycję, przejrzysty układ i wartki, klarowny tok narracji. Składa się z dwóch części, posiadających nieco inny charakter. O ile część pierwsza, bardziej obszerna, oparta w dużej mierze na badaniach zagranicznych, szczególnie włoskich, *Świat*, stanowi nowość, to druga *Polska*, jest zwięzłym streszczeniem bardzo szczegółowych badań zamieszczonych w monografii dotyczącej opieki społecznej w Polsce. Dzięki temu otrzymujemy całościowe kompen-

dium wiedzy na temat dziejów dobroczynności w ujęciu powszechnym. Autor zastosował w pracy schemat problemowy, a w jego ramach niekiedy chronologiczny. Z wielką dbałością starał się, by poszczególne zagadnienia tematyczne ułożone były w logicznym ciągu czasowym, według zasady kolejności i następstwa.

Na tle dotychczasowej historiografii polskiej jest to opracowanie całkowicie pionierskie i nowatorskie. Ujmuje całokształt działalności instytucji opiekuńczych i innych pozainstytucjonalnych inicjatyw dobroczynnych podejmowanych przez środowiska kościelne, świeckie i państwowe na rzecz wszelkiej kategorii potrzebujących, w tym także opiekę medyczną. Autor śledzi i przedstawia radykalne zmiany w koncepcji dobroczynności, poczynając od antycznej Grecji i świata rzymskiego, poprzez bardzo przychylnie biedakom średniowiecze, krytyczne w stosunku do nich czasy renesansu i reformacji, „wielkie zamknięcie” w XVII wieku, aż po czasy i prądy oświeceniowe, które przyniosły laicyzację dotychczasowej dobroczynności kościelnej i miłosierdzia chrześcijańskiego oraz nowe idee filantropijne. Wtedy to opiekę zaczęto pojmować jako czysto socjalny obowiązek państwa w stosunku do swoich obywateli. Można stwierdzić, że koniec XVIII wieku stanowił wyraźną cezurę, okres przejściowy między kościelnymi na ogół szpitalami specjalizującymi się przede wszystkim w opiece nad biednymi a szpitalami nowego typu, których główną funkcją było leczenie.

Analizując treści poruszane w pracy, łatwo wychwycić słowa czy pojęcia kluczowe, tak zwane dominanty: ubóstwo, miłosierdzie, opieka społeczna, szpitale, dobroczynność, szpital. Jest to konglomerat różnych terminów, lecz ze sobą integralnie związanych, wzajemnie się przenikających i tworzących główną oś, wokół której koncentruje się cała problematyka książki. Dzięki nim można obserwować dwa procesy – zjawiska, bardzo długo rozłożone w czasie: pierwszy – przechożenia miłosierdzia w opiekę społeczną, oraz drugi – przekształcania się szpitala, dawniej klasycznego przytułku, w lecznicę. Z omawianych przez Autora ponad dwóch tysięcy lat dziejów opieki i dobroczynności można wysunąć jeszcze jeden wniosek, mianowicie, że ubódzy, ubóstwo, tak jak choroba, starość, stale towarzyszyło i towarzyszy ludzkości przez dzieje, co najwyżej przyjmuje różne rozmiary i formy.

Publikacja posiada uniwersalny, interdyscyplinarny, wręcz humanitarny wymiar i adresowana jest do bardzo szerokiego grona odbiorców. Z pewnością mocno wpisuje się w badania z zakresu historii wychowania, której zadaniem jest również gromadzenie i rozwijanie wiedzy historycznej z zakresu opieki międzyludzkiej. Działalność opiekuńcza zawsze miała znaczenie wychowawcze, w związku z tym publikacja ta z pewnością powinna zainteresować szerokie grono historyków wychowania. Ponadto służy ona poznaniu ważnego aspektu historii społecznej czy historii Kościoła. Od strony praktycznej praca ta może zainteresować osoby związane z opieką społeczną czy socjalną, ukazując sprawdzone rozwiązania stosowane w przeszłości w opiece nad potrzebującymi. Zainteresuje też na pewno środowiska wolontariatu czy stawiającego sobie coraz ambitniejsze cele *Caritasu*.